

ORIGINAL RESEARCH PAPER

The effect of personal hygiene education through comic strip media on students' social skills

S. Sozangar, S. Shahhosseini*

Department of Educational Sciences, Faculty of Human Sciences, Arak University, Arak, Iran

ABSTRACT

Received: 21 July 2022
 Reviewed: 18 September 2022
 Revised: 15 November 2022
 Accepted: 17 January 2023

KEYWORDS:

Social Skills
 Health Education
 Personal Health
 Comic Strip

* Corresponding author

✉ S-shahhosseini@araku.ac.ir

☎ (+98918) 3637751

Background and Objectives: School students are often exposed to health risks due to insufficient knowledge of personal hygiene and its methods. Problems caused by non-observance of personal hygiene appear serious in public health and play an important role in the spread of infectious diseases and the severance of social ties. The importance of studying and using comic strip media with health topics in education is that it provides an opportunity for the students to reflect on the effectiveness of medications, the pressures on patients and their families, and even on their inner experiences. Therefore, considering the importance of personal health education in sensitive childhood and school years, the present study was conducted to investigate the effect of education by comic strip personal health media on social skills of fourth-grade elementary students.

Methods: The present study is of applied type and based on quasi-experimental data collection criteria. The statistical population of the study was all fourth-grade students in Dezful in the academic year 2020-2021. The size of the statistical population was 1825 students. A total of 30 students were included in the sample and were randomly assigned to the experimental and control groups (15 in the experimental group and 15 in the control group). The tools used in this study were researcher-made comic strip media as well as the Garshasm and Priority's (1990) Social Skills Questionnaire, which was completed in two stages: pre-test and post-test. The training program was performed in 8 sessions of 45 minutes for three weeks for the experimental group and the control group received no intervention. At the end of the intervention period, both groups were re-evaluated. In order to check the data, SPSS software (Version 22) and covariance method were analyzed. It should be noted that the assumptions of the test were tested by Kolmogorov-Smirnov and Levine tests.

Findings: The findings obtained after repeated analysis of data showed that there was a significant difference between the participants in the experimental group and the control group in terms of the rate of acquisition of social skills. The social skills of students who learned personal hygiene using comic strip media were higher than that of those students in the control group. Therefore, the use of intervention method (training by personal health comic strip media) was effective on the social skills variable ($P \leq 0.05$).

Conclusion: Using comic strip as an attractive visual medium to teach personal health content can strengthen the social skills of fourth-grade elementary students by actively interpreting incomplete frames of comic strip, and being actively engaged with the stories. And health narratives will interact, and as a result, their knowledge and literacy in how to create and promote desirable and healthy social skills in real-life situations will improve. Comic strip media seems to be a suitable tool and a good option for educating learners due to its objectivity and suitability to the stage of children's development; Therefore, it is suggested that the use of this new media be on the agenda of education in order to familiarize and deepen students' learning experiences in the field of social skills training.

NUMBER OF REFERENCES

48

NUMBER OF FIGURES

1

NUMBER OF TABLES

4

مقاله پژوهشی

تأثیر آموزش بهداشت فردی توسط رسانه کمیک استریپ بر مهارت‌های اجتماعی دانش‌آموزان

سروش سوزنگر، سعید شاه حسینی*

گروه علوم تربیتی، دانشکده علوم انسانی، دانشگاه اراک، اراک، ایران

چکیده

پیشینه و اهداف: دانش‌آموزان مدارس به دلیل دانش ناکافی در زمینه بهداشت فردی و شیوه‌های آن، اغلب تحت تأثیر خطرات سلامتی قرار می‌گیرند. مشکلات و بیماری‌های به وجود آمده در اثر عدم رعایت بهداشت فردی، به عنوان یک مشکل جدی در سلامت عمومی نمود پیدا می‌کند و نقش مهمی در شیوع بیماری‌های مسری و قطع ارتباطات اجتماعی آنها دارد. اهمیت مطالعه و استفاده از رسانه کمیک استریپ با موضوعات بهداشتی در آموزش آن است که فرصتی برای انعکاس مطالب در مورد اثرگذاری داروها، فشارهای پیش روی بیماران و خانواده‌های آنها و حتی در مورد تجارب درونی برای دانش‌آموزان فراهم می‌کند. لذا نظر به اهمیت آموزش بهداشت فردی در سنین حساس کودکی و دوران مدرسه، پژوهش حاضر با هدف بررسی تأثیر آموزش به توسط رسانه کمیک استریپ بهداشت فردی بر مهارت‌های اجتماعی دانش‌آموزان پایه چهارم ابتدایی انجام شد.

روش‌ها: پژوهش حاضر از نوع کاربردی و از لحاظ ملاک جمع‌آوری اطلاعات نیمه تجربی است. جامعه آماری پژوهش کلیه دانش‌آموزان پایه چهارم شهر دزفول در سال تحصیلی ۱۴۰۰-۱۳۹۹ بودند. حجم جامعه آماری ۱۸۲۵ نفر بوده که از بین آنان ۳۰ نفر با روش نمونه‌گیری در دسترس انتخاب و به صورت تصادفی به دو گروه آزمایش و کنترل تقسیم شدند (هر گروه ۱۵ نفر). ابزارهای مورد استفاده در این پژوهش، رسانه کمیک استریپ محقق ساخته و همچنین پرسش‌نامه مهارت‌های اجتماعی گرشاسم و الویت (۱۹۹۰) فرم معلم بود که طی دو مرحله پیش‌آزمون و پس‌آزمون توسط معلم تکمیل شد. برنامه آموزشی طی ۸ جلسه ۴۵ دقیقه‌ای و در طی سه هفته برای گروه آزمایش انجام شد و گروه کنترل هیچ مداخله‌ای دریافت نکرد. و در پایان جلسات هر دو گروه مجدداً مورد ارزیابی قرار گرفتند. به منظور بررسی داده‌ها از نرم‌افزار SPSS نسخه ۲۲ و روش تحلیل کوواریانس تحلیل شد. لازم به ذکر است که پیش‌فرض‌های آزمون مذکور از طریق آزمون‌های کلموگروف-اسمیرنوف و لوین بررسی شد.

یافته‌ها: یافته‌های به دست آمده پس از تجزیه و تحلیل داده‌ها نشان داد که بین افراد شرکت‌کننده در گروه آزمایش و کنترل در میزان کسب مهارت‌های اجتماعی تفاوت معناداری وجود داشته است، به گونه‌ای که مهارت‌های اجتماعی دانش‌آموزانی که با استفاده از رسانه کمیک استریپ بهداشت فردی را یاد گرفته‌اند نسبت به دانش‌آموزان گروه کنترل بالاتر بوده است. لذا استفاده از روش مداخله‌ای (آموزش به وسیله رسانه کمیک استریپ بهداشت فردی) بر متغیر مهارت‌های اجتماعی مؤثر بوده است ($P \leq 0/05$).

نتیجه‌گیری: استفاده از کمیک استریپ به عنوان یک رسانه تصویری و جذاب در جهت آموزش مطالب بهداشت فردی می‌تواند منجر به تقویت مهارت‌های اجتماعی دانش‌آموزان پایه چهارم ابتدایی شود؛ زیرا دانش‌آموزان با تفسیر قاب‌های ناقص کمیک استریپ، به طور فعال با داستان‌ها و روایت‌های بهداشتی تعامل خواهند داشت و در نتیجه دانش و سواد آنها در زمینه چگونگی ایجاد و ارتقاء مهارت‌های اجتماعی مطلوب و سالم در موقعیت‌های واقعی زندگی بهبود خواهد داشت. به نظر می‌رسد رسانه کمیک استریپ به دلیل عینی کردن مطالب و متناسب بودن با مرحله رشد کودکان، رسانه مناسب و گزینه مطلوبی به منظور آموزش به فراگیران است؛ بنابراین پیشنهاد می‌شود استفاده از این رسانه جدید به منظور آشنایی و عمق بخشیدن به تجربیات یادگیری شاگردان در زمینه آموزش مهارت‌های اجتماعی، در دستور کار آموزش و پرورش قرار گیرد.

تاریخ دریافت: ۳۰ تیر ۱۴۰۱

تاریخ دایره: ۲۷ شهریور ۱۴۰۱

تاریخ اصلاح: ۲۴ آبان ۱۴۰۱

تاریخ پذیرش: ۲۷ دی ۱۴۰۱

واژگان کلیدی:

مهارت‌های اجتماعی

آموزش بهداشت

بهداشت فردی

کمیک استریپ

* نویسنده مسئول

S-shahhosseini@araku.ac.ir

۰۹۱۸-۳۶۳۷۷۵۱

مقدمه

از فعالیت‌ها و حضور در موقعیت‌های اجتماعی محروم و از اجتماع حذف شوند. داشتن مهارت‌های اجتماعی از ضرورت‌های اساسی زندگی امروزی است؛ به همین دلیل لزوم توجه به مهارت‌های اجتماعی و همچنین آموزش آن به کودکان مطرح می‌شود [۱]. نظام آموزش و پرورش به منظور تربیت و آموزش نسلی که ضمن تخصص در رشته‌های متنوع علمی نسبت به جامعه و هموعان خویش توجه داشته باشند،

انسان از لحظه تولد تا پایان عمر در اجتماع به سر می‌برد؛ از این رو برای برطرف کردن نیازهای خویش و ایجاد زندگی بهتر به برقراری ارتباط با دیگران نیازمند است. بسیاری از افراد به دلیل مهارت‌های اجتماعی پایین و عدم آشنایی با شیوه‌های برقراری ارتباط و حفظ آن، نگران برقراری هرگونه ارتباط هستند و به همین دلیل ممکن است از بسیاری

افرادی که سطح سواد پایینی دارند اشاره کرده و بیان می‌کند که برقراری این ارتباط بسیار مشکل‌ساز است. افراد متخصص و حرفه‌ای تمایل دارند از اصطلاحات فنی استفاده کنند؛ زیرا این اصطلاحات بسیار علمی و دقیق هستند و همچنین اطلاعات بیشتری را به مخاطبان انتقال می‌دهند. از این‌رو مخاطبین حتی آن‌هایی که مهارت زبانی پیشرفته دارند در پردازش اطلاعات بهداشتی مشکل دارند. کودکان وقتی به سن شش سالگی می‌رسند باید به یک محیط اجتماعی جدید به نام مدرسه وارد شوند. کودکان در این محیط از خانواده خویش دور هستند؛ از این‌رو با خطرات مضاعفی که سلامتی آن‌ها را تهدید می‌کند، تماس بیشتری پیدا خواهند کرد. آموزش بهداشت و ارائه خدمات بهداشتی به دانش‌آموزان مدارس سبب گسترش سلامتی و بهداشت به جامعه خواهد شد [۱۰]. دانش‌آموزان به دلیل دانش ناکافی در زمینه بهداشت فردی و شیوه‌های آن، اغلب تحت‌تأثیر خطرات سلامتی قرار می‌گیرند. مشکلات به وجود آمده در اثر عدم رعایت بهداشت فردی، به‌عنوان یک مشکل جدی در سلامت عمومی نمود پیدا می‌کند و نقش مهمی در شیوع بیماری‌های مسری و قطع ارتباطات آن‌ها دارد [۱۱]. غانم و همکاران (Ghanim, et al) [۱۲] معتقدند که یکی از مسئولیت‌های مدرسه این است که به دانش‌آموزان اطلاعات صحیح و شیوه‌های بهداشت فردی را، که نقش مهمی در اجتناب از بیماری‌های مسری ایفا می‌کنند، آموزش دهند تا ضمن حضور سالم در اجتماعات، ارتباط بهینه‌ای با سایر افراد برقرار سازند و از زندگی خویش لذت بیشتری ببرند. نکته حائز اهمیت آن است که میزان رعایت بهداشت براساس مشاهدات در جامعه مسیر مطلوب را نپیموده است که این امر گویای نهادینه نشدن فرهنگ رعایت بهداشت و احساس مسئولیت در قبال سلامت افراد جامعه است که بیانگر یک مهارت اجتماعی است و آن نیز در گروه کارآمد نبودن روش‌های آموزش یا جذاب نبودن آن‌ها می‌باشد. در حوزه آموزش بهداشت، آموزش مطالب مفهومی فراتر از انتقال اطلاعات به شیوه‌های سنتی و یا صحبت کردن در مورد چگونگی رعایت موارد بهداشتی را می‌طلبد و مدارس امروز ما به شکل روز افزونی نیازمند اصلاح روش‌های یاددهی - یادگیری و استفاده از رسانه‌های جدید در امر آموزش هستند. با گذشت زمان و رشد و توسعه فناوری و رسانه‌ها، ارتباطات و آموزش کاملاً تغییر یافته‌اند؛ از این‌رو محتوا و شیوه آموزش بهداشت نیز باید در این مسیر به تکامل خود ادامه دهند تا مردم بتوانند به‌طور معنادار با شیوه‌ها و محتوای بهداشتی آشنا شوند [۳۵]. همچنین به‌منظور آنکه دانش‌آموزان به افراد دارای صلاحیت و آمادگی در زمینه رعایت بهداشت شوند، بسیار لازم و ضروری است که علت شیوع و گسترش بیماری‌ها را به‌خوبی درک کنند. رسیدن به این هدف تنها از طریق مشاهده و کسب آگاهی از بیماری‌ها آن هم فقط از طریق لنز و دیدگاه علمی میسر نمی‌شود؛ بلکه به کسب آگاهی از ساختار اجتماعی، سیاسی و روایی جامعه نیز بستگی دارد [۱۷]. لذا نقش معلم در افزایش اطلاعات بهداشت فردی دانش‌آموزان بسیار مهم است. به دلیل آنکه دانش‌آموزان مقطع ابتدایی توجه ویژه‌ای به رسانه‌های یادگیری دارند،

باید علاوه بر آموزش مباحث و نظریات علمی به بعد اجتماعی انسان‌ها نیز توجه کند و ضروریات زندگی اجتماعی و فرهنگ جامعه را به دانش‌آموزان انتقال دهد، از این‌رو در برنامه‌ریزی‌های درسی باید به راه‌هایی در جهت کسب و ارتقای مهارت‌های اجتماعی فراگیران توجه شود [۲]. آموزش مهارت‌های اجتماعی سبب شناسایی و آگاهی از نتایج رفتارهای مطلوب اجتماعی در موقعیت‌های زندگی واقعی می‌شود. آشنایی کودکان با این‌گونه مهارت‌ها سبب عملکردهای مطلوب اجتماعی و افزایش آگاهی و دانش اجتماعی فرهنگی می‌شود [۳]. با توجه به اینکه کسب مهارت‌های اجتماعی در سنین پایین و در محیط‌های اجتماعی از جمله مدرسه شروع می‌شود، لذا مدرسه به‌عنوان مکانی که فراگیران ۱۲ سال از عمر خویش را در آن می‌گذرانند، بهترین مکان برای آموزش مهارت‌های اجتماعی به فراگیران محسوب می‌شود [۱]. از آنجایی که مهارت‌های اجتماعی با بخش وسیعی از حیطه‌های زندگی آدمی در ارتباط است؛ فراگیری آن‌ها سبب تعادل در زندگی اجتماعی شده و در نهایت به توسعه سطوح تحصیلی، اجتماعی، سیاسی، اقتصادی و فرهنگی جامعه می‌انجامد [۴]. همچنین افرادی که تسلط کمی به وظایف اجتماعی خویش دارند ممکن است در بلندمدت در معرض مجموعه‌ای از پیامدهای منفی مانند احساس تنهایی، افسردگی، مشکلات تحصیلی، برونی‌سازی، روابط شخصی و حرفه‌ای قرار گیرند [۵]. با توجه به تعریف مهارت‌های اجتماعی که شامل توانایی درک، ارتباط و تعامل با دیگران، چگونگی غلبه بر تفاوت‌ها و حل مشکلات، تولید راه‌حل‌های خلاقانه، تعامل بهینه برای دنبال کردن اهداف مشترک و افزایش تعامل مثبت در محیط است [۶]، رعایت بهداشت فردی را می‌توان به‌عنوان یک عامل مهم در مشخص کردن نوع ارتباط برای ایجاد تعامل بهینه و همچنین افزایش ارتباط مثبت با دیگران به‌منظور دنبال کردن اهداف مشترک دانست.

شیوع گسترده بیماری‌های همه‌گیر در محیط‌های اجتماعی می‌تواند منجر به اختلالات شدید در جنبه‌های مختلف زندگی انسان‌ها شود و در ادامه سبب قطع ارتباطات افراد، بسته شدن مدارس و کسب و کارهای غیرضروری، ایجاد بیکاری‌های گسترده و کاهش فعالیت‌های اقتصادی شود؛ همان‌گونه که در اکثر اپیدمی‌ها نظیر کووید ۱۹ و فلج اطفال بسیاری از کسب و کارها بسته، ارتباطات قطع و مدارس غیرضروری شدند. از این‌رو تقدم پیشگیری نسبت به درمان و کسب آگاهی‌های بهداشتی و رعایت بهداشت فردی امری انکارناپذیر شده است. رعایت بهداشت فردی در ارتباطات و تعامل‌های افراد، علاوه بر حفظ آراستگی از انتقال عوامل بیماری‌زا به دیگران نیز جلوگیری کرده و به تأمین سلامت جامعه کمک می‌کند [۷]. بهداشت ضعیف یک خطر بزرگ برای سلامت عمومی کشور محسوب می‌شود و یکی از عوامل مهمی است که به گسترش جهانی بیماری‌ها کمک می‌کند. پر واضح است که حفظ بهداشت مطلوب به‌منظور ایجاد سلامت فردی و اجتماعی جامعه ضروری است [۸]. هوتس و همکاران (Houts, et al) [۹] به ارتباط ضعیف میان متخصصان بهداشت و سلامتی و مخاطبین عام به خصوص کودکان و

موضوعات پزشکی و بهداشتی در آموزش آن است که فرصتی برای انعکاس مطالب در مورد اثرگذاری داروها، فشارهای پیش روی بیماران و خانواده‌های آن‌ها و حتی در مورد تجارب درونی برای دانش‌آموزان فراهم می‌کند. علاوه بر این دانش‌آموزان با تفسیر قاب‌های ناقص کمیک استریپ، به‌طور فعال با داستان‌ها و روایت‌های بهداشتی تعامل خواهند داشت و در نتیجه دانش و سواد آن‌ها در این زمینه بهبود خواهد یافت [۱۷]. لذا آنچه پژوهش حاضر را مهم و قابل توجه جلوه می‌دهد، پرداختن به مؤلفه‌هایی است که در موفقیت و سلامتی انسان‌ها در زندگی اجتماعی بسیار تأثیرگذار است. با توجه به اهمیت و ضرورت آموزش بهداشت فردی به فراگیران و همچنین کمبود پژوهش در این زمینه، پژوهشگر قصد دارد تأثیر آموزش بهداشت فردی توسط رسانه کمیک استریپ بر مهارت‌های اجتماعی دانش‌آموزان پایه چهارم ابتدایی را مورد بررسی قرار دهد.

روش پژوهش

پژوهش حاضر از نوع کاربردی و از لحاظ شیوه گردآوری داده‌ها نیمه تجربی است. جامعه آماری پژوهش شامل ۱۸۲۵ نفر از دانش‌آموزان پایه چهارم شهر دزفول است که در سال تحصیلی ۱۳۹۹-۱۴۰۰ مشغول تحصیل بوده‌اند. در این پژوهش از روش غیرتصادفی نمونه‌گیری در دسترس استفاده شد. پژوهشگر پس از دریافت مجوز از اداره آموزش و پرورش شهر دزفول، مدرسه شهید مدنی را برای انجام پژوهش انتخاب کرد و دانش‌آموزان پایه چهارم آن را که تعداد ۳۰ نفر بودند، به‌صورت تصادفی به دو گروه تقسیم کرد؛ به‌گونه‌ای که ۱۵ نفر از آن‌ها در گروه آزمایش و ۱۵ نفر دیگر در گروه کنترل قرار گرفتند. در ادامه از هر دو گروه به‌وسیله پرسش‌نامه مهارت‌های اجتماعی و رفتاری گرشام و الیوت آزمون گرفته شد. پژوهشگر پس از پیش‌آزمون که پرسش‌نامه آن را براساس شناخت از دانش‌آموزان تکمیل کرده بود، بر روی گروه آزمایش عمل آزمایشی را که همان آموزش بهداشت فردی توسط کمیک استریپ بود، طی ۸ جلسه و در زمان سه هفته اجرا کرد؛ در صورتی که گروه کنترل همان محتوا را بدون استفاده از رسانه کمیک استریپ و فقط از طریق توجه به توضیحات ارائه شده توسط معلم دریافت کردند.

ابزارهای مورد استفاده در پژوهش حاضر، پرسش‌نامه مهارت اجتماعی گرشام و الیوت (social skills rating system) [۱۸] و رسانه کمیک استریپ محقق ساخته برای آموزش بهداشت فردی بودند. این پرسش‌نامه حاوی ۳ شکل والدین، معلمان و دانش‌آموزان و برای سه دوره تحصیلی پیش‌دبستان (۳-۵ سال)، دبستان (پایه‌های اول تا ششم) و متوسطه اول و دوم (پایه‌های هفتم تا دوازدهم)، تهیه شده است. در این پژوهش از فرم ویژه معلمان استفاده شد. این فرم دارای ۴۸ پرسش در دو بخش مهارت‌های اجتماعی و رفتاری بود که در این پژوهش تنها سؤالات مربوط به سنجش مهارت‌های اجتماعی مورد استفاده قرار گرفت. ۳۰ سؤال از این فرم، فعالیت‌های مرتبط با مهارت اجتماعی دانش‌آموزان چون همکاری، قاطعیت و خویشتن‌داری را تشریح می‌کند

معلمین می‌توانند با استفاده از رسانه‌هایی که از رنگ‌های مورد علاقه دانش‌آموزان و تصاویر بیشتر استفاده می‌کنند، توجه آن‌ها را بهتر جلب می‌کنند. در یک رسانه آموزشی هرچقدر از تصاویر بیشتری استفاده شود، جالب‌تر و درک آن نیز آسان‌تر خواهد بود. کمیک استریپ‌ها نوعی آثار ادبی هستند که از تصاویر و متن ایجاد شده‌اند، همچنین خواندن آن‌ها یک فعالیت سرگرم‌کننده است؛ زیرا اطلاعات را از طریق زیبایی‌شناسی منتقل می‌کنند [۱۴]. تاپفر کمیک استریپ‌ها را به‌عنوان یک ابزار ارتباطی و آموزشی مکتوب همراه با تصاویر و متن توصیف می‌کند و به این نکته اشاره می‌کند که متن بدون تصویر ناقص خواهد بود و تصویر بدون متن نیز ناقص است [۱۳]. کمیک استریپ خواننده را با سیستم‌های هماهنگ تصویری و متن درگیر می‌کند؛ به‌گونه‌ای که هرکدام اطلاعات جدیدی را به مخاطب انتقال می‌دهند؛ ازین رو برای به‌دست آوردن معنا و مفهوم اصلی داستان باید آن‌ها به‌صورت یکپارچه درک شوند. ازین رو تصاویر صرفاً نمایشی و یا مکمل کلمات نیستند؛ بلکه با محتوای هدفمند طراحی می‌شود، در نتیجه می‌تواند نسبت به متن اطلاعات بیشتری را ارائه دهد. در کمیک استریپ چندین عنصر می‌تواند به‌طور همزمان برای ایجاد درک از کل منبع مورد استفاده قرار گیرد. این جنبه چند وجهی بودن رسانه، به ویژه برای خوانندگانی که ممکن است در هنگام مطالعه تنها به متن یا تصویر توجه کنند، مفید خواهد بود [۴۷]. آکانا (Akanca) [۱۵] معتقد است که کمیک استریپ‌ها علاوه بر اینکه یک شکل هنری محسوب می‌شوند، محیطی بالقوه‌ای را نیز برای آموزش دروس فراهم می‌کنند.

در کلاس درس، مفاهیم انتزاعی بسیاری وجود دارند که دانش‌آموزان در تصور آن‌ها و معلمان در تدریس آن‌ها با مشکلاتی مواجه هستند. کمیک‌های آموزشی مفاهیم علمی را از حالت پیچیدگی و انتزاع با کمک تصاویر به مفاهیم عینی تبدیل می‌کنند و از این طریق سبب ماندگاری دانش و کاهش فراموشی ناشی از یادگیری طوطی‌وار مفاهیم می‌شوند. کمیک‌های آموزشی در حین اینکه توجه ویژه‌ای به سرگرمی و هیجان دارند، به دانش و محتوای علمی نیز بسیار پایبند هستند؛ از این رو بیان می‌شود که انتقال دانش علمی به وسیله کمیک استریپ‌های آموزشی شیوه‌ای جالب توجه است که بر دانش‌آموزانی که در ادراک مفاهیم انتزاعی اغلب دچار مشکل هستند مؤثر خواهد بود [۱۵]. در راستای آموزش بهداشت توسط رسانه کمیک استریپ، هوتس و همکارانش [۹] بیان می‌کنند که استفاده از تصاویر نزدیک به متن نوشتاری یا گفتاری در مقایسه با متن تنها، می‌تواند توجه و یادآوری اطلاعات بهداشتی را به میزان قابل توجهی افزایش دهند و همچنین درک مطالب و روابط انتزاعی را بهبود بخشند. معمولاً افرادی که سواد خواندن پایینی دارند در زمینه‌های بهداشتی، درک و استفاده از اطلاعات بهداشتی دچار مشکل می‌شوند و به کمک نیاز دارند. آن‌ها نیازمند به کمک برای درک اطلاعات نوشتاری هستند. یکی از نقش‌های تصاویر در آموزش بهداشت، جلب توجه مخاطبان و تحریک آن‌ها برای دریافت اطلاعات است. اهمیت مطالعه و استفاده از رسانه کمیک استریپ با

مؤلفه همکاری ۰/۹۰، قاطعیت ۰/۸۵، خویشتنداری ۰/۸۶ و کل پرسش‌نامه ۰/۹۵ برآورد شده است. روایت‌های بهداشتی، کارآنها و کمیک‌استریپ‌های بهداشت فردی توسط پژوهشگر طراحی و ساخته شد. به منظور بررسی روایی صوری از نظر متخصصان واحد تکنولوژی اداره آموزش و پرورش شهرستان دزفول استفاده شد و پس از اصلاح و اطمینان از روایی بنابر پروتکل آموزشی تعیین شده بر روی گروه آزمایش اجرا شد و پس از ارائه اطلاعات، داده‌ها گردآوری شده با استفاده از نرم افزار SPSS و آزمون تحلیل کوواریانس، مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفت.

نتایج و بحث

در جدول شماره ۱ به بررسی و ارائه اطلاعات توصیفی مربوط به متغیر مهارت‌های اجتماعی در پیش‌آزمون و پس‌آزمون پرداخته شده است. همان‌طور که در جدول ۱ مشاهده می‌شود؛ میانگین پیش‌آزمون در گروه کنترل و گروه آزمایش به ترتیب ۴۹/۰۰۰ و ۴۸/۳۳۳ است. در پس‌آزمون نیز میانگین در گروه کنترل به ترتیب ۵۳/۰۶۶ و در گروه آزمایش میانگین گروه آزمایش به ترتیب ۵۷/۶۶۶ گزارش شده است. با مقایسه آنها مشاهده می‌شود هم میانگین و هم انحراف معیار در هر دو گروه در پس‌آزمون به نسبت پیش‌آزمون افزایش داشته است. در ادامه به بررسی شاخص‌های آمار استنباطی (کوواریانس) پرداخته خواهد شد. با توجه به جدول ۲ که مقدار P بزرگ‌تر از ۰/۰۵ است ($P \geq 0.05$)؛ بنابراین فرضیه صفر در آزمون کلموگروف-اسمیرنوف که عبارت از توزیع طبیعی داده‌هاست، تأیید شده و فرض مقابل که عبارت از عدم پیروی داده‌ها از توزیع طبیعی است رد می‌شود. در نتیجه داده‌های مربوط به مؤلفه‌های مهارت‌های اجتماعی دارای توزیع طبیعی است و می‌توان از تحلیل‌های پارامتریک برای آن استفاده کرد. همان‌گونه که در جدول ۳ مشاهده می‌شود؛ مقدار P بزرگ‌تر از ($P \geq 0.05$) که در این صورت فرضیه صفر که عبارت از همگونی واریانس‌هاست پذیرفته شده و فرضیه مقابل رد می‌شود. بر این اساس در گروه پیش‌آزمون همگونی بین واریانس‌ها مشاهده نشد؛ ولی داده‌ها در پس‌آزمون از تجانس و همگونی برخوردارند.

۱۹]. این فرم براساس مقیاس لیکرت ۳ گزینه‌ای (هرگز=۰ گاهی اوقات=۱ زیاد=۲) طراحی شده است [۲۰].

شکل ۱: نمونه کمیک‌استریپ‌های طراحی شده
Fig. 1: Sample of designed comic strips

آنتونی و همکارانش (Anthony, et al) [۲۱]؛ نورانی [۲۲]؛ جمیانگ – شرینگ [۲۳]؛ گرشام و الویت [۱۸]؛ فانتوزو و همکاران (Fantuzzo, et al) [۲۴] در پژوهش‌های خود روایی (validity) و اعتبار (reliability) پرسش‌نامه حاضر را تأیید کرده‌اند. در پژوهش عبدی [۲۵] به منظور بررسی روایی پرسش‌نامه، از تعدادی متخصص و استادان رشته روان‌شناسی دانشگاه‌های تهران که مهارت‌های مناسبی در ترجمه متون به دو زبان انگلیسی و فارسی داشتند، تقاضا شد که به منظور اطمینان بیشتر از ترجمه صحیح گویه‌های پرسش‌نامه آن را مجدداً مورد بررسی قرار دهند. پس از ارائه نظرات استادان و بررسی مجدد، اقداماتی در جهت اصلاح ترجمه صورت گرفت تا اجماع کلی در مورد آن ایجاد شد. میزان آلفای کرونباخ برای زیر مقیاس‌های مهارت‌اجتماعی در دختران بین ۰/۷۶ تا ۰/۷۸ و در پسران، بین ۰/۷۵ تا ۰/۷۶ محاسبه شد. همچنین ضرایب همبستگی بازآزمایی در فرم معلم در زیرمقیاس‌های مهارت اجتماعی به ترتیب ۰/۸۴ تا ۰/۸۹ بود. در پژوهش حاضر میزان پایایی با استفاده از ضریب آلفای کرونباخ مورد محاسبه قرار گرفت که میزان

جدول ۱: میانگین و انحراف معیار مهارت‌های اجتماعی در پیش‌آزمون و پس‌آزمون
Table 1: Average and deviations of the social skills of pre - test and Post-test

متغیر Variable	گروه‌ها Groups	تعداد N	میانگین Mean	انحراف معیار S.D
مهارت‌های اجتماعی Social skills	پیش‌آزمون Pre-test	کنترل Control	۴۹/۰۰۰	۹/۴۸۶
		آزمایش Experimental	۴۸/۳۳۳	۱۰/۲۱۶
	پس‌آزمون Post-test	کنترل Control	۵۳/۰۶۶	۱۲/۹۰۸
		آزمایش Experimental	۵۷/۶۶۶	۱۶/۸۰۸

جدول ۲: آزمون کلموگروف- اسمیرنوف برای مؤلفه مهارت‌های اجتماعی

Table 2: Kolmogorov-Smirnov test for social skills

متغیر Variable	میانگین Mean	انحراف معیار S.D	درجه آزادی df	معنی داری Sig.
مهارت‌های اجتماعی Social skills	۴۸/۶۶۶	۹/۶۹۲	۲۴	۰/۹۰۰
پیش‌آزمون Pre-test	۵۵/۳۶۶	۱۴/۹۱۰	۲۴	۰/۸۲۰

* در سطح ۰/۰۵ معنادار است.

جدول ۳: همگونی واریانس‌ها آزمون لوین در مؤلفه مهارت‌های اجتماعی

Table 3: The self-similarity examination of the variance using the Levene's test of Social Skills

متغیر Variable	شاخص لوین Levene's statistics	درجه آزادی ۱ Df1	درجه آزادی ۲ Df2	معنی داری Sig.
مهارت‌های اجتماعی Social skills	۱/۱۲۵	۱	۲۸	۰/۲۹۸
پیش‌آزمون Pre-test	۲/۵۰۶	۱	۲۸	۰/۱۲۵

جدول ۴: تحلیل کوواریانس در متغیر مهارت‌های اجتماعی

Table 4: covariance analysis in the variable of social skills

منابع تغییرات Source	مجموع مجذورات Sum of squares	درجه آزادی df	میانگین مجذورات Mean squares	F	معنی داری Sig.
مدل اصلاح شده Corrected model	۵۷۹۵/۷۴۵	۲	۲۸۹۷/۸۷۲	۱۲۰/۱۴۷	۰/۰۰۰
همپراش (پیش از آموزش) Intecept	۵۶۳۷/۰۴۵	۱	۵۶۳۷/۰۴۵	۲۳۳/۷۱۵	۰/۰۰۰
اثر اصلی (متغیر مستقل) Group	۲۳۱/۵۲۶	۱	۲۳۱/۵۲۶	۹/۵۹۹	۰/۰۰۵
خطای باقی مانده Error	۶۵۱/۲۲۲	۲۷	۲۴/۱۱۹	-	-

بهداشتی به مخاطبین استفاده کرد، بیرنگ (birang, et al) [۴۵] که معتقد است آموزش توسط رسانه‌های تصویری نه تنها سبب افزایش آگاهی لحظه‌ای می‌شوند، در درازمدت سبب افزایش آگاهی‌ها و بهبود عملکرد بهداشتی می‌شوند، اندر خورا (Anderkhora, et al) [۴۶] که نتایج پژوهشش بیانگر آن است که علاوه بر اینکه آموزش در ارتقا و بهبود رفتارهای بهداشتی مؤثر هستند، نوع آموزش نیز بسیار حائز اهمیت است و استفاده از رسانه ای که سبب جلب توجه بهتر فراگیران شود، به انتقال بهتر مطالب بهداشتی می‌انجامد و همچنین پژوهش‌های نوتبیوم (Nutbeam) [۳۵]، مک نیکل (McNico) [۳۷]، دا سیلوا و همکاران (Da Silva, et al) [۳۸]، کراجا و کلی کایا (Krajka & Kiliçkaya) [۳۹]، جانسن و همکارانش (Johnson, et al) [۴۰]، روستو و چیراماجیا (Rossetto & Chiera-Macchia) [۴۱]، سوزنگر و زادمیر [۴۲]، غلامی و دیگران [۳۱]، پودات [۳۳]، لونتو (Lonto) [۲۸]، اوزدمیر (ozdemir) [۴۳]، یاسایی و همکاران (Yasai, et al) [۴۴]، همسو بوده است و به صورت غیرمستقیم روابط و اثرگذاری‌های بین دو مؤلفه کمیک‌استریپ و بهداشت را بیان می‌کند. همچنین نتایج بیان می‌نماید مهارت‌های

با توجه به رعایت شدن پیش فرض‌های آزمون، تحلیل کوواریانس در متغیرهای مهارت‌های اجتماعی، در ادامه به مقایسه میانگین‌های دو گروه به استفاده از آزمون تحلیل کوواریانس پرداخته شده است.

با توجه به جدول ۴، مقدار F در متغیر اثر اصلی (آموزش) برابر با ۹/۵۹۹ است که در سطح ۰/۰۵ معنادار است ($P \leq 0/05$)؛ بنابراین با حذف اثر همپراش (پیش‌آزمون) می‌توان گفت اثر معنی داری بین گروه‌ها وجود دارد. در نتیجه آموزش بهداشت فردی به وسیله کمیک‌استریپ بر مهارت‌های اجتماعی دانش‌آموزان تأثیر معناداری دارد و این فرضیه پژوهش مورد تأیید قرار گرفت. نتایج پژوهش حاضر نشان داد که کمیک استریپ رسانه‌ای مناسب به منظور آموزش بهداشت فردی به فراگیران است. لذا یافته‌های پژوهشگر با پژوهش‌های رحماواتی و همکاران (Rahmawati, et al) [۲۷] که معتقدند رسانه کمیک استریپ با ساده‌سازی مفاهیم علوم و حفظ آن‌ها به یادگیری کمک می‌کند، هم‌راستاست. همچنین این پژوهش با نتایج بررسی‌های هوتس [۹] که به اهمیت استفاده از تصاویر در آموزش بهداشت اشاره کرد، آنیبه جین [۳۴] که در پژوهش خود از تصاویر شخصیت‌ها به منظور ارائه اطلاعات

و عینی‌تر کردن اطلاعات و مفاهیم و مهارت‌ها برای کودکان به یادگیری عمیق‌تر و بهتر مطالب بهداشتی و به‌کارگیری از آن‌ها در روابط اجتماعی خویش شده است. نتایج پژوهش گویای این بود که آموزش بهداشت فردی از طریق کمیک استریپ‌های بهداشت‌فردی بر مهارت‌های دانش‌آموزان اثرگذاری مثبت و معناداری داشته است، استفاده از رسانه کمیک استریپ به دلیل امکانات و ویژگی‌های خاصی که دارد، به خوانندگان در جهت تجسم و بررسی همه جانبه روایت کمک می‌کند. همچنین به علت سهولت در استفاده، تسهیل کردن جریان آموزش، نمایش روابط و ارتباطات شخصیت‌های داستان، نقش بسزایی در آموزش مهارت‌های مختلف به کودکان ایفا می‌کند.

جنبه نوآوری تحقیق، آموزش بهداشت فردی به وسیله رسانه کمیک‌استریپ بود. رسانه‌های طراحی شده حاوی نمونه‌هایی از داستان‌های بهداشتی است که می‌تواند الگوهای الهام‌بخش و اطلاعات جدیدی را برای دانش‌آموزان فراهم کند تا از این طریق آن‌ها با به‌کارگیری این اطلاعات ارتباطاتی سالم با دیگران ایجاد کنند و زمینه‌ای برای بهبود مهارت‌های اجتماعی شوند و با تعمیم اطلاعات فرا گرفته شده به زندگی واقعی و جهت‌دهی به رفتار، منجر به هدایت کودکان به سمت خودکنترلی بیشتر و تعامل‌های مثبت‌تر با همسالان شود همچنین می‌تواند یکی از ویژگی‌های مهم به‌منظور جذاب‌تر کردن آموزش نیز باشد. این موضوع به‌صورت عینی در مشاهدات محققان پژوهش حاضر از رفتارهای گروه آزمایش دیده شد؛ به‌گونه‌ای که دانش‌آموزان هر هفته با شور و شوق در کلاس آموزشی حاضر می‌شدند. می‌توان از نتایج پژوهش در طراحی و تدوین محتوای کتب درسی استفاده برد. محدودیت‌هایی نیز در زمینه یافته‌ها و متغیرها می‌توان مطرح ساخت که از آن جمله جنسیت آزمودنی‌ها و محدودیت منابع نظری بود و این‌که نمونه مورد بررسی یک نمونه دانش‌آموزی عادی بوده و چنان‌چه مطالعات و پژوهش‌های مشابه در بین دانش‌آموزان مقطع ابتدایی و متوسطه در جهت تکمیل نتایج پژوهش صورت پذیرد می‌تواند مقایسه مفیدی با پژوهش حاضر باشد.

مشارکت نویسندگان

این مقاله مستخرج از پایان‌نامه کارشناسی ارشد سروش سوزنگر با عنوان «ساخت کمیک استریپ آموزش بهداشت فردی و تعیین اثرگذاری آن بر مهارت‌های اجتماعی دانش‌آموزان پایه چهارم شهر دزفول» دانشگاه اراک با راهنمایی دکتر سعید شاه حسینی است.

تشکر و قدردانی

از تمامی کسانی که در انجام این پژوهش ما را یاری نمودند خصوصاً دانش‌آموزان عزیز و کادر محترم مدرسه شهیدمدنی دزفول که با دقت و حوصله، صمیمانه و دلسوزانه همکاری لازم را مبذول داشتند، تشکر و قدردانی می‌نمایم.

اجتماعی مهارت‌هایی قابل آموزش هستند و می‌توان با برنامه‌ریزی و اقدامات آموزشی مناسب در جهت بهبود آن‌ها اقدام کرد که با پژوهش‌های جعفری ثانی و همکاران (Jafari Sani, et al) [۲۶]، رحماواتی و همکاران [۲۷]، ویگوانا و همکارانش (wiguna, et al) [۲۹]، گوکل و داگلی (Gokel & Dagli) [۱۶]، و صانعی و رئیسون [۴]، غلامی و همکاران [۳۱]، ایوسانوراک و همکاران (laosanurak, et al) [۳۰]، حسن‌زاده ویائی و نوایی [۳۲]، وامقی و همکارانش (Vameghi, et al) [۳۶] و پودات [۳۳] همسو است. در تبیین این یافته باید عنوان کرد با توجه به خسارات سنگین ناشی از عدم رعایت بهداشت در جامعه که می‌تواند به‌صورت مادی و جانی نمود پیدا کند، تردیدی در مقدم بودن پیشگیری از ابتلا به بیماری به نسبت درمان آن وجود ندارد. از این رو مبادرت ورزیدن به آموزش بهداشت فردی در کودکی امری بدیهی به نظر می‌رسد. همچنین با توجه به اینکه هنر و مصداق‌های آن ابزارهای نیرومندی هستند که می‌توان از آن‌ها در جهت رشد استعدادها و مختلف کودکان و دانش‌آموزان بهره گرفت، به نظر می‌رسد رسانه کمیک‌استریپ گزینه مطلوبی به‌منظور انتقال اطلاعات بهداشت فردی به شیوه جذاب و عینی به فراگیران است. در این رسانه بیان‌کننده اصلی مفاهیم، تصاویر هستند و از متن بسیار کم و فقط در مواقع لزوم و به‌منظور رفع ابهام استفاده می‌شود. به همین دلیل یانگ (Yang) [۴۸] ماهیت بصری کمیک‌استریپ را به‌عنوان یک ابزار و رسانه آموزشی با کیفیت و چندکاره برجسته می‌کند و بیان می‌کند که زمان در یک کتاب کمیک تنها به همان سرعتی که خواننده چشمانش را از روی صفحه به حرکت در می‌آورد، افزایش پیدا می‌کند و سرعت انتقال اطلاعات به‌طور کامل توسط خواننده تعیین می‌شود. هنگامی که مطالب آموزشی توسط رسانه کمیک‌استریپ ارائه می‌شوند، به نسبت زمانی که اطلاعات به‌صورت مستقیم ارائه می‌شوند، جذاب‌تر و عینی‌تر بوده و در نتیجه شرایط یادگیری بهتر و عمیق‌تری فراهم می‌شود. روایت‌ها و قصه‌هایی که در کمیک‌استریپ‌های آموزشی ارائه می‌شوند، ضمن نمایش ارتباطات و روابط بهداشتی و سالم شخصیت‌ها، الگویی از مهارت‌های اجتماعی و شیوه‌های برخورد مناسب در موقعیت‌های گوناگون را نیز به دانش‌آموزان ارائه داده است؛ به‌گونه‌ای که دانش‌آموزان در طی پژوهش ضمن خواندن کمیک‌استریپ‌ها و داستان‌های جذاب بهداشتی، با روش‌های ارتباطی سالم و متناسب با شیوه‌های بهداشتی نیز آشنا شدند. با توجه به احساس نیاز و علاقه به ارتباط داشتن با دیگران، با به‌کارگیری آموزش‌های داده شده در روابط اجتماعی خویش، شاهد رشد مهارت‌های اجتماعی دانش‌آموزان در پایان این پژوهش بودیم.

نتیجه‌گیری

رسانه‌های آموزشی نقش مهمی در دستیابی به حداکثر نتایج یادگیری ایفا می‌کنند. از جمله رسانه‌های تصویری که می‌توان در امر آموزش استفاده کرد، رسانه کمیک استریپ است. ارائه آموزش‌های بهداشتی در رسانه کمیک استریپ و بیان روایت، با ایجاد جذابیت و همچنین ملموس

[13] Paltani-Sargologos F. Le roman graphique, une bande dessinée prescriptrice de légitimation culturelle. Mémoire de Master. 2011; 2(1).

[14] Hoffman R. Comics in the omani EFL classroom: Boosting student vocabulary, reading, and motivation. In: Al-Mahrooqi R, Denman, C. (eds.) *English Education in Oman*. Singapore: Springer; 2018. PP. 281–297.

[15] Akcanca, N. An alternative teaching tool in science education: educational comics. *International Online Journal of Education and Teaching (IOJET)*. 2020; 7(4). 1550-1570.

[16] Gokel O, Daglı G. Effects of Social Skill Training Program on Social Skills of Young People. *EURASIA Journal of Mathematics, Science and Technology Education*. 2017; 13(11): 7365-7373.

[17] Green M. Teaching with Comics: A Course for Fourth-Year Medical Students. Springer Science+Business Media New York; 2013.

[18] Gresham F M, Elliot S N. Social skills rating system. 1990; Circlepines, MN: American Guidance Service.

[19] Pinheiro Mota, C. Mena Matos, P. Serra Lemos, M. Psychometric Properties of the Social Skills Questionnaire: Portuguese Adaptation of the Student Form (Grades 7 to 12). *The Spanish Journal of Psychology*. 2011; 14(1): 486-499.

[20] Akelaitis A, Lisinskiene A. Social Emotional Skills and Prosocial Behaviour among 15–16-year-old Adolescents. *European Journal of Contemporary Education*. 2018; 2305-6746.

[21] Anthony C, Elliott N, Diperna J, Lei P. Initial Development and Validation of the SSIS SEI Brief Scales- Teacher Form (SSIS SELb- Teacher). *School Psychology*. 2020; 35(4): 277–283.

[22] Nourani, Kh. *Social skills and adaptive behavior of Iranian preschoolers: Teachers' and parents' ratings*. [Unpublished Dissertation]. Department of human development and applied psychology: Ontario institute for studies in education of the university of Toronto; 1998.

[23] Jamyang-Tshering, K. *Social competence in Preschoolers: An evaluation of the psychometric properties of the preschool Social Skills Rating System (SSRS)*. [Unpublished dissertation]. Department of psychology: Pace University 2004.

[24] Fantuzzo J, Manz P H, McDermott P. Preschool Version of the Social Skills Rating System: An Empirical Analysis of its Use with Low-Income Children. *Journal of School Psychology*. 1998; 36(2):199-214.

[25] Abdi B. [Social Skills and Behavioral Problems of Preschool Children]. *Iranian Psychologists Quarterly*. 2010; 16: 341-333. Persian.

[26] jafarisani H, Hejazi Z, Vaghari zamharir Z. Study of Effect of Group Investigation Method on the Development of Students' Social Skill. *Biquarterly Journal of Cognitive Strategies in Learning*. 2017; 4(7): 23-41.

تعارض منافع

«هیچ گونه تعارض منافع توسط نویسندگان بیان نشده است.»

منابع و مأخذ

[1] Suswandari M, Siswandari, sunardi, Gunarhadi. Social Skills for Primary School Students: nedds Analysis to Implement the Scientific Approach Based Curriculum. *Journal of Social Studies Education Research*. 2020; 11 (1),153-162.

[2] Sobhaninejad M, Ab Niki, Z. [A Study of the Attention to the Components of Social Responsibility in the Content of the Curriculum of the Theoretical Secondary School of Iran in 2011-2012]. *Quarterly Journal of New Educational Thoughts*. 2014; 80(1): 596-106. Persian.

[3] Allameh A, Shahni Yilagh M, Haji Yakhchali A, Mehrabizadeh Honarmand M. The effect of teaching desirable social skills based on skills grouping program on social competence of aggressive male students. *Bi-Quarterly Journal of Cognitive Strategies in Learning*, 2019; 6(11): 65-45. Persian.

[4] Sanei A, Raeesiun MR. The Role of Social Skills in Predicting Students' Mental Cohesion and Quality of Life in School. *Child Mental Health Quarterly*. 2021; 7(2). Persian.

[5] Kingery, J. N. Erdley, C. A. Scarpulla, E. Developing social skills. In D. W. Nangle, C. A. Erdley & R. A. SchwartzMette (eds.) *Social skills across the life span*. London, UK: Academic Press; 2020. pp. 25–45.

[6] Steedly, K. M. Schwartz. A. Levin, M. Luke, S. D. Social skills and academic achievement. *National Dissemination Center for Children with Disabilities*. 2014; 3(2): 1-8.

[7] Ziaa al-Dini, H. Ershad, T. Rafieifar, S. Goodarzi, A. Ardestani, M.S. Sharaf Bayani, H. *Health and Hygiene - Twelfth Grade, Secondary School*. Iran Textbook Publishing Company; 2019. Persian.

[8] Altun N, Cinar D, Dede C. Hygiene behavior in university students in Turkey. *J Pak Med Assoc* (internet). May 2013; 63(5):585- 89.

[9] Houts P, Doak C, Doak L, Loscalzo M. The role of pictures in improving health communication: A review of research on attention, comprehension, recall, and adherence". *Patient Education and Counseling*. 2006; 61: 173–190.

[10] Hatami H, Razavi S M, Iftikhar Ardabil, H Majlisi, F Seyed Nezadi, M Prizadeh, M J Javad Kitab. *Comprehensive Public Health*. Arjmand; 2019. Persian.

[11] Ajay K.R. Ranju, D. Krishna Bahadur, G.C, Maginsh, D. Knowledge and practice of personal hygiene among secondary school grade nine and ten students. *Journal of Patan Academy of Health Sciences*. 2018; 5 (2):107-113.

[12] Ghanim M, Dash N, Abdullah B, Issa H, Albarazi R Al S. Knowledge and Practice of Personal Hygiene among Primary School Students in Sharjah-UAE. *Journal of Health Science*. 2016; 6(5): 67-73.

writing? *British Journal of Educational Technology*. 2012; 43(6): 161-165.

[40] Johnson J L. School-Wide Social Skills Instruction. Retrieved from <https://vk.mc.vanderbilt.edu/assets/files/resources/psisocialskills.pdf>, 2016.

[41] Rossetto M, Chiera-Macchia A. Visual learning is the best learning-it lets you be creative while learning: exploring ways to begin guided writing in second language learning through the use of comics. *Babel*. 2011; 45(2-3): 35-40.

[42] Sozangar S, Zadmehr M. *Comic strip media and education*. Tehran: Top researcher; 2020. Persian.

[43] Özdemir E. Humor in elementary science: Development and evaluation of comic strips about sound. *IEJEE [Internet]*. 2017; 9(4): 837-50.

[44] Yasai S, Dauri, Aqai S, Mohammad R, Ghafari Tarqi, M. ["A comparative study of two educational methods of storytelling and lecture in learning oral and dental health among primary school students in Yazd city."] *Salamat Magazine and Behdashtat* 2015, 7 (1). Persian.

[45] birang R, Shakrian K, Yazdan Panah Samani F, Nadimi M. investigating the effect of education through visual media in improving the level of health and dental health of students". *scientific research journal of Arak University of Medical Sciences*. 2006.

[46] Anderkhorra F, Bahrani M, Guderzi A. "Comparison of two lecture and multimedia teaching methods on the oral and dental health behavior of Tehran students". *Journal of Military Care Sciences*. 2017: 4(3).

[47] Golding S, Verrier D. "Teaching people to read comics: the impact of a visual literacy intervention on comprehension of educational comics". *Journal of Graphic Novels and Comics*. DOI: 10.1080/21504857.2020.1786419.

[48] Yang G. Comics in education [online]. Available from: <http://www.geneyang.com/comicsedu/> 2003, [Accessed 25 February 2010].

[27] Rahmawati C, Suhardi, Mustadi, A. The Importance of Sociocultural-Based Reflective Picture Storybook Media to Increase Reading Interest and Social Skills of Elementary School Students. *Acta Educationis Generalis*. 2021; 11(1). DOI: 10.2478/atd-2021-0008.

[28] Lonto A L. Pengembangan Model Pendidikan Karakter Berbasis Nilai Sosio-Kultural pada Siswa SMA di Minahasa. *Mimbar*. 2019; 31(2): 319-327.

[29] wiguna I, Suherman A, Ma mun A, Juliantine T Nur, L Omin, O Maulana A. Vocational High School Students Social Skills. 4th International Conference on Sport Science, Health, and Physical Education; 2019.

[30] laosanurak, C. Chanchalor, S. Murphy, E. Social and emotional learning around technology in a cross-cultural, elementary classroom. *Education and Information Technologies: The Official Journal of the Ifip Technical Committee on Education*. 2016; 21(6): 1639-1662.

[31] Gholami, M. Alborzi, S. Hemmati Alamdarloo, G. [The effect of image exchange communication system (PAC) training on social skills of boys with autistic disorders]. *Cognitive and Behavioral Sciences Research*. 2015; 1(5):8. Persian.

[32] Hassanzadeh Viai, H. Navai, S. [Effective study of storytelling on the development of social skills of second grade elementary students]. *Pooyesh Journal of Humanities Education*. 2020; 21. Persian.

[33] Poudat F. [The effect of storytelling on developing students' skills, intelligence and social activities]. *Ormazd Quarterly*. 2019. Persian.

[34] Annie jin, S. The effect of incorporating a virtual agent in a computer- aided test designed for stress management education: the mediating role of enjoyment. *Computers in Human Behavior*. 2010; 443-451.

[35] Nutbeam D. Health education and health promotion revisited. *Health Educ*. 2018; 78: 705-709.

[36] Vameghi M, Siddiqui J, Tavousi M, Jahangiri K, Azin S A, Omidvari S, Aeenparast A, Ebadi M, Farzadi F, Maftoun F, Vahdani Nia M S, Montazeri, A. [People's assessment of social relations and health: a study of health from the perspective of the Iranian people]. *Monitoring Quarterly*. 2013; 2(12):18. Persian.

[37] McNicol S. The potential of educational comics as a health information medium. *Health Information and Libraries journal*. 2017.

[38] Da Silva, A. Dos Santos, G. De Araujo Bispo, A. The comics as teaching strategy in learning of students in an undergraduate management program. *ram, rev. adm. mackenzie (Mackenzie Management Review)*, 2017; 18(1). sao paulo, sp jan./feb. 2017 ISSN 1678-6971.

[39] Krajka J, Kiličkaya F. Can the use of web-based comic strip creation tool facilitate EFL learners' grammar and sentence

معرفی نویسندگان

AUTHOR(S) BIOSKETCHES

سروش سوزنگر فارغ‌التحصیل مقطع کارشناسی ارشد رشته تکنولوژی آموزشی، دانشگاه اراک است که مقطع کارشناسی را در رشته علوم تربیتی گرایش آموزش ابتدایی در دانشگاه فرهنگیان به پایان رسانده است. ایشان چندین مقاله در حوزه‌های رسانه و یادگیری،

بازی‌وارسازی و کمیک‌استریپ در همایش‌ها و کنفرانس‌های علمی ارائه نموده است. از جمله کتاب‌های تألیف شده ایشان می‌توان به کتاب کمیک‌استریپ و آموزش که در حوزه تخصصی تکنولوژی آموزشی است

علمی و پژوهشی در زمینه ارتباطات و آموزش، تهیه و تولید فیلم‌های مستند و آموزشی در زمینه صنعت، محیط زیست، و صنایع دستی ایران، از کارهای خاص ایشان است. زمینه‌های تخصصی و مورد علاقه ایشان تدریس و پژوهش، رادیو، تلویزیون، فیلم و چندرسانه‌ای‌ها و محتوای الکترونیک آموزشی است.

Shahhosseini, S. Assistant Professor, Department of Educational Sciences, Faculty of Human sciences, Arak University, Arak, Iran

✉ S-shahhosseini@araku.ac.ir

اشاره کرد. زمینه‌های مورد علاقه ایشان عبارتند از استفاده از فناوری و رسانه‌های نوین در آموزش و پرورش.

Sozangar, S. Master of Educational Technology, Department of Educational Sciences, Faculty of Human sciences, Arak University, Arak, Iran

✉ Soroushsz76@gmail.com

سعید شاه حسینی استادیار گروه علوم تربیتی (تکنولوژی آموزشی) دانشگاه اراک هستند که دانش‌آموخته کارشناسی و کارشناسی ارشد سینما از دانشگاه هنر تهران و دکترای علوم ارتباطات از دانشگاه علامه طباطبایی می‌باشند. نگارش کتاب مبانی فیلم‌سازی و انتشار مقالات

Citation (Vancouver): Sozangar S, Shahhosseini S. [The effect of personal hygiene education through comic strip media on students' social skills]. *Tech. Edu. J.* 2023; 17(2): 293-302

 <https://doi.org/10.22061/tej.2023.9132.2795>

COPYRIGHTS

©2023 The author(s). This is an open access article distributed under the terms of the Creative Commons Attribution (CC BY 4.0), which permits unrestricted use, distribution, and reproduction in any medium, as long as the original authors and source are cited. No permission is required from the authors or the publishers.